

KUŞADASI EKO SİSTEM VE MİLLİ PARK

Dünya ülkelerinin keşfetmesiyle birlikte ülkemizde turizmin başladığı yer olarak bilinen Kuşadası, son 25-30 yıl içinde plansız bir şekilde büyüyerek, doğal peyzajı bozulmuş ve yapılaşmalarla anıl-maya başlanmıştır. Yoğun yapılaşmalar ve artan nüfusla birlikte ekolojisi olumsuz bir şekilde etkilenen Kuşadası'nda, başta zeytin olmak üzere birçok ağaç ve Akdeniz bitki örtüsünün önemli türleri tahrip edilmiştir. Geçmiş yıllarda meydana gelen yangınlar ve artan yapılaşmalarla birlikte kalan ormanlık ve makilik alanlarda yok olmaya başlamıştır. Kuşadası'nda her şeye rağmen kendini koruyabilen önemli bir makilik ve kıyı alan üzerinde 7 yıldır çalışmalar yürütmekteyiz. **Korumar - Ada-kule** arasında kalan makilik bölge ve kıyısız alan, Kuşadası'nda herkesin çalı-çırpı gözüyle kayalık bir yer olarak baktığı, aslında Akdeniz bitki örtüsünün en güzel örneklerinin görüldüğü, kırsal alan-larda bile ender görülen bitki türlerinin olduğu, zengin bir ekosistemin devam ettiği kent kıyısında yapılaşmanın olmadığı tek doğal alan olarak bulunmaktadır. Orman, maki, garik ve otsu vejetasyon-lara ait önemli bitki örneklerinin olduğu, aynı zamanda geofit olarak adlandırılan yumrulu, soğanlı ve rizomlu bitkiler açısından çok zengin bir potansiyele sahip olan alanda, salep olarak adlandırılan önemli orkide türlerinin de yetiştiği görülmektedir. Alanın kaynak değerleri EKODOSD tarafından bir rapor şeklinde hazırlanarak, **“Doğal Botanik Parkı”** olması için Kuşadası Belediye Başkanlığı'na sunulmuştur. Alan, Kuşadası Belediye Meclisi tarafından oybirliğiyle **“Doğal Botanik Parkı”** olarak kabul edilmiştir. **2012 yılından bu yana, Kuşadası Belediyesi'nin katkılarıyla, EKODOSD Derneği ve PAÜ Biyoloji Bölümü'nden Prof. Dr. Ali ÇELİK ve ekibiyle birlikte bitki envanter çalışmaları yürütülmektedir.** Adını kuşlardan alan Kuşadası'nda, kuşların büyük bir bölümünün doğal botanik parkındaki bitkilerle beslendiği görülmektedir. Protein ve yağlar açısından zengin olan bitkilerin, birçok kuş türünün doğal botanik parkına gelmesine neden olmaktadır. Hem kendi besinini temin eden hem de çiçekten çiçeğe geçerek onları tozlaştıran kuşlar, buradaki ekosistem korunduğu sürece buradaki varlıklarını sürdürecekleri düşünülmektedir. Alanda ilk kez dünyada nesli tehlike altında olan Küçük Kerkenez kuşu tespit edilmiş ve fotoğraflanmıştır. Alanda zengin bir kıyı ekosisteminin devam ettiği görülmektedir. Kıyı kayalıklarında bulunan mağaralarda önemli bir kaya güvercini kolonisinin varlığı tespit edilmiştir. Alanın sadece karasal değil aynı zamanda deniz ekosistemi açısından da zengin olduğu görülmektedir. Deniz ekosistemindeki birçok sualtı canlısının yanı sıra, dünyada nesilleri tehlike altında olan Akdeniz Foklarının, Samos-Kuşadası arasında bakir olması nedeniyle tercih ettikleri kıyı mağaralarda barındığı görülmektedir. Kuşadası Belediyesi, PAÜ ve EKODOSD işbirliğiyle hazırlanacak bir projeye, alanın doğallığı bozulmadan patika yürüyüş yolları, deveci koyuna asma köprü, kuş gözlem ve manzara izleme seyir terasları, ahşap koruma çitleri, bitki bilgilendirme panolarının yaptırılması düşünülmektedir.

Doğal Botanik Parkın, eğitim kurumlarının Kuşadası bitkilerini inceleme ve biyoloji vb. derslerini pratik olarak uygulayabilecekleri bir yer olarak düşünölebileceği gibi, yerli-yabancı konukların gezebileceği doğal bir tabiat alanı olarak ve botanik tutkunlarının araştırmalar yapabileceği bir cazibe merkezi olacaktır.

KUM ZAMBAKLARI

Kuşadası kıyı ekosisteminde kaybettiğimiz değerlerden birisi de, Amaryllidaceae familyasına ait olan *Pancratium* cinsinin ölkemizde doğal olarak yetişen tek türü olan kum zambaklarıdır. Kum zambakları kıyı ekosisteminin önemli türlerindedir. Geofit olarak adlandırdığımız bitki grubu içinde yer alır. Bu tür diğer kumul bitkilerinde olduğu gibi, kuvvetli kök sistemleriyle kumun sabit tutulmasında ve erozyonla kaybolmasını önler. Sıcaklığa ve kuraklığa karşı dayanıklı bir türdür. Kıyı bölgelerinde düzensiz rekreasyon çalışmalarını bu tür en çok tehdit eden faktördür. Geçmişte Ege ve Akdeniz bir miktar da Karadeniz sahillerinde bol miktarda görölen bu tür, günümüzde parmakla gösterilecek kadar azalmıştır. Aynı zamanda bu tür peyzaj çalışmalarında kullanılabilir önemli bir kaynaktır. Yapılacak olan koruma ve üretme çalışmaları türün kaybolmasını engelleyecektir. Kuşadası sahil şeridinde bir zamanlar yoğun olarak görölen kum zambakları, 2. Konutların çoğalması ve artan insan baskısıyla birlikte bakir kalan birkaç alan haricinde tamamen yok olmuş-tur. Yapılaşmanın ve insan baskısının olmadığı Milli Park kumullarında ve kısmen bakir kalan Pamucak sahillerinde varlıklarını sürdürdükleri görölmektedir.

CARETTA CARETTA –İRİ BAŞ DENİZ KAPLUMBAĞASI

Caretta caretta cinsi iribaş deniz kaplumbağalarının üreme alanları genellikle Dalyan kumsallarından başlayarak, Güney Ege ve Akdeniz kumsallarına kadar uzandığı bilinmektedir. Carettaların Kuşadası'na sadece beslenme amacıyla geldikleri görölmektedir. Kuşadası bölgesinde birçok caretta'nın ölü ya da yaralı olarak **EKODOSD** tarafından tespitleri yapılmıştır. Yaralanan carettalar kurtarılarak tedavilerinin bitiminde tekrar denize bırakılmışlardır. Carettalar genellikle balıkçıların ağlarına ve paragatlarına takılmakta, sürat motorları ve teknelere çarpılmakta, denize atılan naylon poşetleri denizanası sanarak yutmakta, sindirim ve boşaltım yollarını tıkandığından ölmektedirler. Türkiye'de ilk kez *Caretta caretta* cinsi iribaş bir deniz kaplumbağasının, Dalyan'dan kuzeyde Kuşadası sahillerine yuva yap-tığı görölmüştür. Deniz kaplumbağası yuvalama bölgeleri dışında olan Kuşadası'na, **8 Haziran 2012** tarihinde *Caretta caretta* cinsi iribaş bir deniz kaplumbağası **81 yumurta** bırakmıştır.

Denize çok ya-kın olması nedeniyle **DEKAMER** Müdürü Prof. Dr. Yakup KASKA, EKODOSD Derneği ve Orman ve Su İşleri Bakanlığı Aydın Şube Müdürlüğü yetkilileriyle ortak karar alınarak yeri değiştirilmiştir. Kuluçka süresi olan 60 günlük süre içinde sürekli kontrol edilen yuvada, 45. Günden itibaren EKO-DOSD gönüllüleri tarafından sabahlara kadar nöbet tutulmuş ve çıkan **74 yavru** sağlıklı olarak denize ulaştırılmıştı. Kuluçka süresince yuva yanına konulan bilgilendirme ve tanıtım tabelalarını binlerce kişi okumuş ve yaklaşık **5-6 bin kişiye** bilgilendirme yapılmıştır. Kuluçka süresinde 45. Günden itibaren her gece yuvaya gelen 100-150 civarında ziyaretçiye bilgilendirme yapılmış ve çıkan yavrular ziyaretçiler tarafından izlenmiştir. Yavru çıkışı gerçekleşmeyen 7 adet yumurtanın ise 3 adedi ölü embriyo, 4 adedi ise döllenen yumurta olduğu tespit edilmiştir. Kuluçka süresi kullanılarak, hava ve deniz suyu sıcaklıkları dikkate alındığında yuvadan çıkan yavru-ların her iki cinsiyete ait bireyler olduğu (Kaska ve ark., 2006) ve 25-30 yıl sonra Kuşadası için potansiyel anne ve babalar olduğu sonucuna varılmıştır. Kuşadası sahillerinde ilk kez gerçekleşen yumurtlama ve yavru çıkışlarında birçok kamu kurum ve kuruluşlarının, sivil toplum örgütlerinin ve yöre insanlarının katkıları olmuştur. Turizm yönünden büyük gelişme yaşanan Kuşadası'nda, insan ve kıyı ekosistemi arasındaki ilişkiler tüm yönleriyle ele alınmalı ve gerekli koruma planlamaları ivedilikle yapılmalıdır. Son 30-40 yılda tahribat sonucu kaybettiğimiz doğal alanları ve kıyı ekosistemini unutmadan, henüz doğallığını yitirmemiş zengin biyolojik çeşitlilik barındıran Doğal Botanik Parkı gibi alanlara sahip çıkılarak, gelecek nesillere kalabilecek doğal bir hazine olarak taşınmalıdır.

DİLEK YARIMADASI BÜYÜK MENDERES DELTASI MİLLİ PARKI

Türkiye'nin ve dünyanın en benzersiz doğal alanlarından birisi olan Dilek Yarımadası – Büyük Menderes Deltası Millî Parkı 27.675 hektarlık bir alana sahiptir. Bu alanın 10.985 hektarı 19.05.1966 yılında Millî Park ilan edilen Dilek Yarımadasına, 16.690 hektarı 1994 yılında Milli Park ilan edilen Büyük Menderes Deltasına aittir. Karşısında Ege adalarından Samos (Sisam) adası bulunan Millî Parkın Dilek Yarımadası bölümü, Samsun Dağları'nın Ege Denizi'ne doğru uzanan son noktasıdır. 20 km uzunluğunda ve ortalama 6 km genişliğindedir. Jeolojik yapısı; Paleozoik şistler, Mezozoik kalkerler ve mermerler ile Neojen tortul kütlelerden meydana gelmiştir. Yarımadanın morfolojik yapısı içinde bir çok tepe, vadi, koy ve kanyon bulunur. Park alanı içerisindeki en önemli kanyon, 15 km uzunluğundaki Oluklu Kanyon'dur. Kanyon'daki belirlenmiş yürüyüş yollarında, doğa ile baş başa kalmak isteyen ziyaretçiler, yaklaşık 4-5 saat boyunca, Milli Park'ın eşsiz bitki örtüsü, dereleri, havuzları, şelalesi ve harika manzaraları arasında, benzersiz bir deneyim yaşama fırsatı yakalayabilirler. Ortalama 650 m yüksekliğe sahip yarımadanın en yüksek yeri Milli Parkın adını aldığı Mykale yani Dilek Tepe'dir ve 1237 m yüksekliğindedir. Ayrıca yarımada kumlu, killi, yatık ve yüksek kıyı şekillerini içeren plajlarıyla ilgi çekici kıyı özelliklerine sahiptir. Dilek Yarımadası – Büyük Menderes Deltası Millî Parkı sahille-ri, Türkiye'nin yapılaşmanın olmadığı, en temiz ve doğal kıyılarından.

Yarımadanın güneyine bitişik olan Büyük Menderes Deltasının en önemli su kaynağı 584 km. uzunluğundaki Büyük Menderes Nehridir. Delta, birkaç lagün, tuzcul bataklıklar ve çamur düzlüklerini kap-sayan taşkın sahası özelliğinde önemli bir sulak alandır. Bu alan zengin biyolojik çeşitlilik, nesli tükenmek üzere olan canlıları ve endemik türleri barındırması nedeniyle uluslararası öneme sahiptir. Milli Park, Uluslararası Sulak alanlar Sözleşmesi (Ramsar), Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşam Or-tamlarının Korunmasına Yönelik Sözleşme (Bern), Biyolojik Çeşitlilik Anlaşması (Rio) ve Akdeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi (Barselona) kapsamında korunan alan niteliğindedir. Dilek Yarımadası – Büyük Menderes Deltası Milli Parkı, Önemli Kuş Alanı, Önemli Bitki Alanı ve Önemli Memeli Alanı olması nedeniyle aynı zamanda Önemli Doğa Alanıdır (EGE014, EGE015).

MİLLİ PARKIN ÇİÇEKLERİ

Hem Dilek Yarımadası hem de Büyük Menderes Deltasının barındırdığı farklı ve çeşitli fiziksel özellikler bitki örtüsünün de kısa mesafeler içerisinde farklı ve çeşitli olmasına yol açmıştır. Milli Park içerisinde **804** bitki türü belirlenmiştir. Bu bitkilerden **6'sı dünyada sadece burada görülür**. Ayrıca dünyada **sadece Türkiye'de bulunan 30 bitki türünü de barındırır**. Akdeniz maki bitki örtüsünün hemen hemen bütün bitki türlerinin en canlı ve sağlıklı örnekleri yarımadada yer alır. Dilek Yarımadası, genelde yaygın olarak Kuzey ve Batı Anadolu'da yayılış gösteren Anadolu Kestanesi (*Castanea sativa* Mill.)'nin en güneye indiği, ülkemizde birkaç yerde bulunan Kartopu (*Viburnum tinus* L.)'nün, Finike Ardıcınının (*Juniperus phoenicea* L.), Melez Pırnal Meşesinin (*Quercus ilex x coccifera*) ve Dallı Servinin (*Cupressus sempervirens* L. var. *horizontalis*) küçük orman toplulukları meydana getirerek yetiştiği tek yerdir. Başka deyişle, Milli Park, Akdeniz'den Karadeniz'e kadar tüm Anadolu'da var olan bitki türlerinin doğal olarak bir arada görüldüğü biricik doğa müzesi olma özelliğini taşımaktadır. Bu benzersiz biyolojik çeşitlilik nedeniyle Dilek Yarımadası, Avrupa Konseyi tarafından "**Flora Biyogenetik Rezerv Alanı**" yani, bitki örtüsü açısından soyu tükenmekte veya genetik çeşitliliği çok azalmakta olan bir canlı türü ya da topluluklarını korumaya yönelik uluslararası düzeyde koruma alanı olarak kabul edilmiştir. Milli Park'ın zengin bitki çeşitliliği ilgi duyan ziyaretçiler tarafından botanik turları ile daha yakından görülebilmektedir.

MİLLİ PARKIN KUŞLARI

Dilek Yarımadası – Büyük Menderes Deltası Milli Parkı'nda yaklaşık **250 adet** kuş türü bulunur ve bunlardan **70'i burada ürer**. Nesli dünya ölçeğinde tehlike altında olan **Küçük Karabatak** (*Phalacrocorax pygmeus*), dünyada toplam sayıları **3000 çift olduğu tahmin edilen Tepeli Pelikan** (*Pelecanus crispus*), **Küçük Akbalıkcıl** (*Egretta garzetta*), **Küçük Kerkenez** (*Falco naumanni*), **Akça Cılıbit** (*Caharadrius alexandrinus*) ve **Akkuyruklu Kartal** (*Haliaeetus albicilla*) deltada üreyen önemli kuş türlerinden bazılarıdır. Milli Park eko-turizm

etkinlikleri kapsamında kolay, zevkli, dinlendirici ve eğitici kuş gözlem turları yapılmaktadır. Yılın her mevsimi çok sayıda kuş türü bulunmakla birlikte Eylül-Mart ayları arası ideal kuş gözlem tarihleridir.

MİLLİ PARKTA YABAN HAYATI

Milli Park, **28 memeli, 42 sürüngen, 45 çeşit balık türüne ve çok sayıda deniz canlısına** ev sahipliği yapar. Yunusların ve **Deniz Kaplumbağalarının** özgürce dolaştığı bu ortam içinde, türlü **algler, ah-tapot ailesinden kafadan bacaklılar, deniz kestaneleri ve deniz yıldızları, süngerler ve pek çok balık türü yaşar. Orfoz, Lağos, Sinarit, Mıgır, Müren, Levrek, Eşkına, Akya, Sarpa, İskaroz, Pa-paz balığı, Karagöz, Melanur, Lapin, Mırmır, Sargoz, Hanoz, İskorpit, Kefal, Çipura bu balık-lardan bazılarıdır.** 1998 yılında Akdeniz'de yaşayan bir tür olan **Uzun Balina** (Baleoneptera phiselus linnea)'nın **14 metre boyundaki leşi Kavaklı burun** koyu sahilinde karaya vurmıştır. Bu durum Milli Park sahillerinin enderde olsa balinalara ev sahipliği yaptığını ortaya çıkarmıştır. Bu balınaya ait iskelet Kuşadası Güvencin ada Kalesi'nde sergilenmektedir.

DOĞANBEY KÖYÜ-DOMATIA

Mykale (Samsun) Dağları'nın güney yamacına dayalı, milli parkın delta alanına yukarıdan bakan ve **1924'e kadar Rumların** yaşadığı bir köydür. Köyün ismi *Domatia, Nmotia* veya *Yeni Nmotia*'dan gelir. Eskiden evler büyük bir ormanın içerisinde birbirinden ayrı, her biri büyük avlulara sahip oda şeklinde inşa edilmiş ve bu odalara Rumca da Domatia denmiştir. Yerleşim biraz daha gelişip köy meydana geldiğinde bu isim aynı zamanda köyün ismi olmuştur. **Eski Doğan bey Köyü'nde**, begonviller ve sardunyalarla süslü taş evleri, dar sokakları, döşeme taş-larla yapılan yollarıyla, Türk ve Rum mimarisinin en güzel örnekleri görülür. Doğan bey köyünde bazı orijinal yapılar, bir küçük kilise (şapel) ve bir büyük kilise bulunmaktadır. Köy bu özelliklerinden dolayı **1992 yılında kentsel sit kapsamına** alınmıştır.

MİLLİ PARK ZİYARETÇİ BİLGİLENDİRME MERKEZİ

Milli Park'ın doğal ve kültürel kaynak değerleri ile kontrollü olarak koruma-kullanma dengesi kurularak gelecek kuşaklara aktarılması amacıyla, milli park sınırları içerisindeki **Eski Doğan bey Köyü'nde** yer alan ve **önce hastane sonra okul, ardından da hayvan barınağı** olarak kullanılan **114 yıllık bina restore edilerek, 2004 yılı Temmuz ayında** Ziyaretçi Tanıtım Merkezi olarak hiz-met vermeye başlamıştır. Milli Park'ın biyolojik ve arkeolojik zenginliğinin tanıtımı, korunması, ziyaretçilerin bilgilendirilmesi ve tanıtım konularında hizmet veren bina içerisinde; Milli Park'ta görülen çeşitli hayvanların sergilendiği **müze odası, Milli Park ve bazı önemli canlı türleriyle ilgili bilgilendirme panoları ve hayvan iskeletlerinin yer aldığı sergi salonu, Kütüphane, Ziyaretçilerin ihtiyaçlarına ve bilgilenmelerine yönelik bilgisayar odası, Çocukların**

eğitimine y6nelik ve aynı zamanda at6lye 7alışmaları yapılabilen, teleskopla deltadaki kuşların g6zlemlendiği eğitim odası, Yerli ve yabancı ziyaret7ilere 7eşitli konularda bilgi aktarma imk6nı veren dia/g6steri salonu, Toplan-tı odası, Danışma, İdare Merkezi, Kafeterya bulunmaktadır.

ANADOLU PARSİ-PARDUS

Milli Park, nesli t6kenmiş ya da t6kenmek 6zere olan **Anadolu Parsının** (*Panthera pardus tulliana*) batıda yaşadığı son noktadır. D6nyanın en nadir **10 deniz** memelisinden biri olan Akdeniz Foku (*Monachus monachus*) da milli park kıyılarında yaşar. **Yaban domuzu** (*Sus scrofa*), **Karakulak** (*Caracal caracal*), **Vaşak** (*Lynx lynx*), **7akal** (*Canis aureus*), Sırtlan (*Hyaena hyaena*), doğaya terkedilmiş ve yabanileşmiş sığırlar ve atlar ile bir 7ok hayvan t6r6 milli parkta bulunan hayvanlardan bazılarıdır.

Kaynak : BAHATTİN S6R6C6- Kuşadası EKODOSD Derneği Başkanı